

VIZI LÁSZLÓ TAMÁS

A SIMONYI-SEMADAM-KORMÁNY HIVATALBA LÉPÉSÉNEK POLITIKAI ELŐZMÉNYEI

1. Bevezetés

A Horthy Miklós nevével fémjelzett közel negyedszázados korszak¹ első heteit és hónapjait tárgyaló történeti munkák és feldolgozások egyáltalán nem, vagy csak nagyon érintőlegesen tárgyalják annak a kormányzóválasztást követő két hétnek a politikai történéseit, amelynek eredményeként Simonyi-Semadam Sándor vezetésével 1920. március 15-én megalakult a korszak első legitim kormánya. Márpedig a Simonyi-Semadam kormány hivatalba lépése az ellenforradalmi időszak átmeneti és ideiglenes szakaszának a végére tett pontot azzal, hogy a törvényhozói és az államfői hatalom jogszerű helyreállítását követően a végrehajtó hatalom ideiglenességét is megszüntette, s ezáltal a rendszer alkotmányos, közjogi kereteit biztosította. Még akkor is, ha a legitim államhatalom kiépítése még hosszú hónapokat vett igénybe.

A kormányalakítás részleteit, annak politikai nehézségeit a szakirodalom alig tárgyalja,² aminek következtében a történetírásban és a történelemtanításban is az a kép alakult ki, hogy a vesztes háború, a forradalmak és a békediktátum várható súlyos következményeit látva, a magyar politikai elit felismerte a nemzeti egység történelmi szükségszerűségét, amely aztán a nagykoalíciós kormányzásban tetet is öltött. A valós politikai helyzet azonban egyáltalán nem ez volt. A nemzetgyűlési választásokon gyakorlatilag azonos eredménnyel végzett két párt elkeseredett politikai versengésbe kezdett egymással annak érdekében, hogy melyikük alakítson kormányt. A politikai patthelyzet végül rákényszerítette őket a nagykoalíciós kormányzásra, amely valójában egybeesett a nemzeti

1 A Horthy-korszak kezdő dátumának Horthy Miklós 1920. március 1-jei kormányzóválasztását tekintjük.

2 Ebben kivételt képeznek Mészáros Károly munkái. Mészáros Károly (1992): Horthy és Teleki 1919–1921. Kormánypolitika és Trianon. Nesztor Kiadó, Budapest. 103–105. old. Mészáros Károly (1986): A Simonyi-Semadam-kormány megalakulása. A Kisgazdapárt és a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja. Történelmi Szemle, 1986/1. szám. 58–60. old.

érdekkel. Tanulmányunkban ezt a politikai küzdelmet kívánjuk bemutatni, s egyúttal rámutatni Horthy Miklósnak a kormányalakításban játszott szerepére.

2. A kormányzói és a végrehajtó hatalom jogi szabályozása

Az 1920. január 25–26-án és február 8-án Magyarország meg nem szállt 164 választókerületében – melyből 34-nek a területe még részlegesen idegen megszállás alatt állt – megtartott nemzetgyűlési választásokat³ követően az 1920. február 16-ára összehívott Nemzetgyűlés az 1920. évi I. törvénycikk február 28-i megalkotásával és törvénybe iktatásával döntött az alkotmányosság helyreállításáról és egyúttal ideiglenesen rendezte az állami főhatalom gyakorlásának részleteit is.⁴ A végrehajtó hatalom gyakorlására vonatkozóan a törvény indoklásában az került rögzítésre, hogy *„a törvényjavaslat azt az elvet, melyet már az 1848. évi III. törvénycikk⁵ is hangsúlyoz, a kormányzóra nézve még határozottabban kimondja annak kiemelésével, hogy a kormányzó a végrehajtó hatalmat nem személyesen, hanem kizárólag olyan minisztérium által gyakorolja, amely a nemzetgyűlésnek felelős. Ugyancsak az 1848. évi III. törvénycikk elvének megfelelően hangsúlyozza a felelős miniszter ellenjegyzésének szükségességét a kormányzó minden rendelkezése és intézkedése tekintetében, s e részben eloszlatja azt az eddig*

3 Hubai László (2001): Magyarország XX. századi választási atlasza 1920–2000. I. kötet. A választások története és politikai geográfiája. Napvilág Kiadó, Budapest. 21. old. Az 1920-as nemzetgyűlési választásokat részletesen ismerteti Gergely Jenő (1999): Titkos választás és ellenforradalom – 1920. In: Földes György–Hubai László szerk. (1999): Parlamenti választások Magyarországon 1920–1998. Napvilág Kiadó, Budapest. 48–84. old. Mészáros (1992) 83–90. old.

4 Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat előterjesztését, vitáját és elfogadását lásd: Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója. Budapest, 1920. (a továbbiakban NN) 26., 51–65., 68–83., 85. old. Az elfogadott és 1920. február 29-én kihirdetett 1920. évi I. törvénycikket lásd: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92000001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> Letöltés ideje: 2020. 12. 10.

5 1848. évi III. törvénycikk független magyar felelős ministerium alakításáról. „3. §: Ő Felsége, s az Ő távollétében a nádor s királyi helytartó a végrehajtó hatalmat a törvények értelmében független magyar ministerium által gyakorolják, s bármely rendeleteik, parancsolataik, határozataik, kinevezéseik csak úgy érvényesek, ha a Buda-Pesten székelő ministerek egyike által is aláíratnak.”

fennállott kétséget is, hogy ez a felelősség a fegyveres erőre vonatkozó kormányzati rendelkezésekre is kiterjed-e”⁶

Mindezt a törvény 13. paragrafusában a következőképpen kodifikálta: „*A végrehajtó hatalmat a kormányzó kizárólag a nemzetgyűlésnek felelős minisztérium által gyakorolja. Minden rendelkezése és intézkedése, ideértve a fegyveres erőre vonatkozó rendelkezéseit is, csak úgy érvényes, ha az illetékes felelős miniszter ellenjegyzésével van ellátva.*”⁷ A kormányalakítás tekintetében mindez a következőket jelentette: az 1920. évi I. törvénycikkkel visszaállt az 1918 előtti gyakorlat, az 1848-ban, illetve 1867-ben elfogadott alkotmányos szabályozás, miszerint a kormányok csak a parlamenti többség birtokában gyakorolhatják a végrehajtó hatalmat, azaz a kormányzás elengedhetetlen feltétele a parlamenti többség megléte. Másrészt pedig további elengedhetetlen jogi kelléke a kormányzásnak az államfői támogatás, azaz a miniszterelnök kinevezése. 1918 előtt ezt a király, 1920 után ideiglenes jelleggel a kormányzó gyakorolta. A kormányzó személye tehát megkerülhetetlen volt a kormányalakítási tárgyalások, valamint a miniszterelnök személyének és kinevezésének a tekintetében. Horthy Miklós közel negyedszázados kormányzása alatt 13 különböző személyt bízott meg kormányalakítással.⁸ Először 1920 tavaszán nyílt alkalma arra, hogy kinevezze Magyarország miniszterelnökét.

Az 1920. február 29-én kihirdetett törvény értelmében 1920. március 1-jén sor került a kormányzó választásra. A nemzetgyűlés elsőpró többséggel Horthy Miklóst választotta Magyarország kormányzójának. A 141 leadott szavazatból 131 szavazócédulán Horthy Miklós neve szerepelt.⁹ Horthy a kormányzói tiszt-

6 Az 1920. évi február hó 16-ára összehívott nemzetgyűlés irományai. I. kötet. Budapest, 1920. (a továbbiakban NI) 7. old.

7 1920. évi I. tc. (13) <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92000001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> Letöltés ideje: 2020. 12. 10.

8 Püski Levente (2006): Horthy-rendszer. Pannonica Kiadó. Budapest. 18–19., 118–119., 164–165., 293. old.

9 NN 105. old.; Gróf Apponyi Albert hét szavazatot kapott, egy szavazólap üres volt és két szavazat megoszlott. Azt azért a történeti hűség kedvéért jegyezzük meg, hogy a nemzetgyűlés egyik nagy pártja sem tartotta egyértelműnek Horthy kormányzói jelölését. Mindkét pártban komoly ellenállás volt Horthyval szemben, amelyet csak a kért párt vezetőinek erélyes fellépésével sikerült legyőzni. Erre vonatkozóan lásd: Vargyai Gyula (1971): Katonai közigazgatás és kormányzói jogkör (1919–1921) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest. 297. old. Mészáros (1992): 99–100. old. Nánay Mihály (2018): Habsburg József főherceg. A katona és politikus: 1914–1924. Unicus Műhely. Budapest. 245. old.

ség elfogadását emlékirataiban a következőképpen indokolta: *„A kormányzóválasztás [...] a béketárgyalások idején történt. Magyarország államfői méltóságának betöltése ilyen helyzetben igazán nem gyakorolhatott senkire sem csábító hatást. Még a legvakmerőbb nagyraavagyó előtt sem lehetett volna kívánatos feladat az ezeréves ország felszámolásában az államfő szerepe. De éppen ebben az időben kellett az országnak olyan államfő, akinek feltétlen nemzeti érzéséhez kétség sem férhetett. Így fogtam fel feladatomat, és ebben a tudatban vállaltam magamra a hivatalommal járó súlyos kötelezettségeimet.”*¹⁰

A kormányzói eskütételt követően elrendelt szünetben Horthy és a kormány tagjai informális ülést tartottak, ahol Huszár Károly¹¹ miniszterelnök köszöntötte a megválasztott kormányzót, méltatta világháborús szolgálatait és *„az egész nemzet nevében azt az óhaját fejezte ki, hogy a jövő nehéz munkájában a kormányzó legyen mindig az alkotmány, a szabadság, a jog és az igazság védelmezője”*.¹² Végül bejelentette, hogy *„a kormány a mai nappal misszióját befejezetteknek tekinti és benyújtja lemondását”*.¹³ A kormányzó ezt elfogadta, de kérte a miniszterelnököt és a leköszönő kormány tagjait, hogy *„további elhatározásáig az ügyek ideiglenes vitelét vállalja el”*.¹⁴

Miután a szünetet követően az elnöklő Rakovszky István¹⁵ megnyitotta az ülést, elsőként Huszár Károly miniszterelnöknek adta meg szót, aki immár a

10 Horthy Miklós (1990): Emlékirataim. Európa–História Kiadó. Budapest. 140. old.

11 Huszár Károly (1882–1941) néppárti politikusként a második és harmadik Friedrich-kormányok vallás- és közoktatásügyi minisztere, majd 1919. november 24-től az antant által elismert koncentrációs kormány miniszterelnöke 1920. március 15-ig. In: Vidor Gyula szerk. (1921): Nemzetgyűlési almanach 1920–1922. Budapest. 66–68. old.; Bölöny József – Hubai László (2004): Magyarország kormányai 1848–2004. Akadémiai Kiadó, Budapest. 348. old.; Újabb Anka László (2020): Huszár Károly. In: Gulyás, László szerk. (2020): Kézikönyvek a Horthy-korszak tanulmányozásához I. k. 111 életrajz a külpolitika történetéhez (1919–1944) Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged. 196–199. old.

12 [Aláírás és szignó nélkül], Miniszteri tanácskozás a kormányzó elnöklésével. Budapesti Hírlap, 1920. március 2. 2. old. (A korabeli sajtótermékek címeinél az eredeti helyesírást követtük.)

13 Uo.

14 Uo.

15 Rakovszky István (1858–1931) Az 1885-ben alakult Katolikus Néppárt egyik alapítója. Az 1920-as nemzetgyűlési választásokon a KNEP programjával nyert mandátumot Veszprémben. A Nemzetgyűlés megalakulásakor annak elnökévé választották. In: Vidor (1921): 111–112. old.

nemzetgyűlésben is bejelentette, hogy „Az ideiglenes kormány hivatását betöltötte”¹⁶ s ezért „a minisztertanács elhatározta a kormánynak lemondását.”¹⁷ Egyúttal tájékoztatta a törvényhozást, hogy „A kormányzó az ügyek vitelével megbízta a kormányt, s mi mindaddig hivatalunkban fogunk maradni, míg a politikai válság meg nem oldódik s a felelős kormány be nem mutatkozik itt a Nemzetgyűlésen”.¹⁸ A Huszár-kormány tehát mint ügyvezető kormány Horthy Miklós kérésére egyelőre a helyén maradt. A parlament folyosóján pedig folytatódottak a találgatások arról, hogy „Kit fog a kormányzó megbízni a kormányalakítással?”¹⁹

3. Fúzió, nagykoalíció vagy egypárti kormányzás? Pártpolitikai törekvések és kormányalakítási alternatívák 1920 februárjában

De vajon mire gondolt a leköszönő miniszterelnök, amikor politikai válságról és annak szükséges megoldásáról beszélt? A válasz leginkább a pártok választási ígéreteiben, illetve a nemzetgyűlési választások eredményében keresendő. A nemzetgyűlési voksolás során ugyanis egyik nagy párt sem tudta megszerezni az egyedüli kormányalakításhoz szükséges legalább 83 mandátumot. A 164 nemzetgyűlési helyből az Országos Kisgazda és Földműves Párt és szövetségesei ugyanis 78-at, míg a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (KNEP) a keresztény egyesülés pártjaival együtt 77 mandátumot szereztek.²⁰ Ez pedig kétségtelenül politikai patthelyzetet eredményezett, melynek feloldásához a következő kérdésekre kellett választ találni: egyrészt arra, hogy az új kormány milyen politikai szerkezetű és összetételű legyen, azaz a kormányzás érdekében fuzionál-e a két nagy párt, vagy kompromisszumra kényszerülve nagykoalíciót alakítanak, esetleg sikerül-e valamelyik pártnak egyedül többséget szerezve, egypárti kormányzást megvalósítania, másrészt pedig arra, hogy ki legyen a miniszterelnök?

Ezek a találgatások már közvetlenül a választási eredmények január végi nyilvánosságra kerülését követő napokban megkezdődtek, majd a februári 8-i pótválasztásokkal összefüggésben újabb lendületet kaptak. A választások után

16 NN 106. old.

17 Uo.

18 Uo.

19 [Aláírás és szignó nélkül], Horthy – Magyarország kormányzója. A kormányzó eskütétele a nemzetgyűlésben. Budapesti Hírlap, 1920. március 2. 1. old.

20 Az 1920. januári választások és februári pótválasztások eredményeit és a mandátumok eloszlását lásd: Hubai (2001) 23–25. old. Püski (2006) 50. old. Gergely (1999) 80. old. Mészáros (1992) 89–90. old.

kialakult politikai patthelyzet elhúzódó kormányalakítási tárgyalásokat vetített előre. A politikai küzdelem tétje nem volt kisebb, mint az, hogy a választásokon a két legtöbb mandátumot szerzett pártból melyik lesz képes stabil kormánytöbbséget maga mögé állítani és kormányt alakítani.²¹ Vagy ez egyiknek sem fog sikerülni és akkor rákényszerülnek a közös kormányzásra.

A Kisgazdapárt a koalíciós tárgyalásokra a kezdetektől nyitottságot mutatott, amit a párt meghatározó vezetője, Sokorópátkai Szabó István²² a kisgazda képviselőcsoport alakulásakor, 1920. február 12-i beszédében is megerősített. Ugyanakkor kizárta a fúzió lehetőségét: „[...] a pártunk ajtaja nyitva van minden becsületes keresztény embernek és indítványozom, hogy a párt vezetősége küldjön ki a keresztény párttal való tárgyalásra egy hattagú bizottságot azzal, hogy a párt a maga jellegéből egy jottányit sem enged, ami annyit jelent, hogy fúzióról szó sincs, hanem igenis: szó lehet kooperációról.”²³ Szabó tehát az egyesülés helyett az együttműködést ajánlotta pártjának, amit a képviselőcsoport többsége támogatott és ki is jelölte a tárgyalásokra hattagú bizottságát. A fúziót leginkább támogató két kisgazdapárti képviselő, örgróf Pallavicini György²⁴ és Czettler Jenő²⁵ kisebbségben maradtak.²⁶

Közben a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja is kijelölte tárgyalódelegációját.²⁷ A bizottságok első egyeztető ülésére február 13-án délelőtt a minisz-

21 Mészáros (1986) 58–60. old.

22 Sokorópátkai Szabó István (1878–1938) Az 1919. szeptember 3-án megalakított Egyesült Kisgazda- és Földműves Párt elnöke. Tárca nélküli kisgazda miniszterként tagja volt Friedrich István, Huszár Károly, Simonyi-Semadam Sándor és Teleki Pál kormányainak. Aktív közreműködője volt a Nagyatádi Szabó István vezette Országos Kisgazda- és Földműves Párttal való 1919. november 29-i pártfúzióknak.

23 [Aláírás és szignó nélkül], A kisgazdapárt nem egyesül a keresztény-párttal. Pesti Hírlap, 1920. február 13. 1. old.

24 örgróf Pallavicini György (1881–1946) A dombóvári kerületben nyert nemzetgyűlési mandátumot kisgazda programmal 1920-ban. Az egységes kormányzópárt megalakításának és így a KNEP-pel történő fúzióknak az egyik legmarkánsabb képviselője. Miután elképzelését nem tudta véghez vinni, kilépett a pártól, s egyik meghatározó vezetője lett az az úgynevezett disszidens csoportnak. In: Vidor (1921) 102. old.

25 Czettler Jenő (1879–1953) A korszak ismert agrárközgazdász, egyetemi tanár. Az 1920-as nemzetgyűlési választásokon a jákóhalmi kerületben nyert mandátumot a kisgazda programmal. In: Vidor (1921) 30–32. old.

26 [Aláírás és szignó nélkül], A kisgazdapárt nem egyesül a keresztény-párttal. Pesti Hírlap, 1920. február 13. 1–2. old.

27 Uo. 2. old.

terelnökségen került sor. A tárgyalások azonban nem vezettek eredményre. Az esetleges fúzió lehetősége a kisgazdapárt merev elzárkózása miatt érdemben szóba sem került, így aztán a keresztény képviselőcsoportban is egyre kevesebben szorgalmazták az egyesülést. Több KNEP politikus úgy vélte, hogy inkább vonuljon ellenzékbe a párt, ha a kisgazdák továbbra is olyan következetesen ragaszkodnak különállásukhoz.²⁸

A lehetséges fúzió egyelőre tehát lekerült a napirendről, amelynek politikai következményeként Pallavicini György bejelentette a Kisgazdapártból való kilépését. Ezt azzal indokolta, hogy véleménye szerint a pártban kisebbségbe kerültek a keresztény nemzeti irányzatot valló képviselők.²⁹ Rubinek Gyula pártelnök határozottan visszautasította Pallavicini vádjait, s kijelentette, hogy a párt „sziklaszilárdan kitart a keresztény és nemzeti irányzat mellett”.³⁰

Pallavicini kilépése érezhetően politikai feszültséget okozott a két párt között. Erre utal, hogy a pártoknak napokig nem sikerült megállapodniuk a lehetséges házelnök személyében. A kisgazdák Apponyi Albertet, míg a keresztény egyesülés Rakovszky Istvánt, vagy Pekár Gyula államtitkárt javasolták.³¹ Miután azonban Apponyi visszautasította a felkérést, Huszár Károly javaslatára a pártok megállapodtak Rakovszky jelölésében, valamint az alelnökök, a háznagy és a jegyzők személyében.³² Rakovszky István konszenzusos jelölése a nemzetgyűlés házelnöki posztjára, kétséget kizáróan a KNEP politikai sikerét jelentette.

Úgy tűnt, hogy a két párt, ha lassan és nehezen is, de elindult a megállapodáskeresés rögzös útján és ha nem is lesz pártfúzió, de legalább a közös kormányzás kompromisszumos lehetősége karnyújtásnyira van. Február közepén a napilapok már szinte kész tényként közölték a hírt a közös kormányzásról,

28 [Aláírás és szignó nélkül], Tárgyalják az államfői javaslatot. Pesti Hirlap, 1920. február 14. 4. old.

29 Pallavicini György levelét, melyben pontokba szedve indokolja kilépését közli: Pesti Hirlap, 1920. február 20. 2. old.

30 [Aláírás és szignó nélkül], A kormányzó házfelosztási- és vétó-joga. Pesti Hirlap, 1920. február 18. 1. old.

31 [Aláírás és szignó nélkül], Tárgyalják az államfői javaslatot. Pesti Hirlap, 1920. február 14. 4. old.

32 Rakovszky Istvánt a Nemzetgyűlés 1920. február 18-i ülésén elsöprő többséggel – a leadott 134 szavazatból 126 igen szavazattal – választották meg nemzetgyűlési elnöknek. Ugyanezen az ülésen kerültek megválasztásra az alelnökök, Simonyi-Semadam Sándor és Bottlik József személyében. In: NN 13. old.; [Aláírás és szignó nélkül], A kormányzó házfelosztási- és vétó-joga. Pesti Hirlap, 1920. február 18. 1–2. old.

a koncentrációs kormány leendő megalakulásáról, sőt még azt is tudni vélték, hogy a keresztény egyesülés elfogadta, hogy a miniszterelnöki pozíciót a választások győztese, a Kisgazdapárt Rubinek Gyula személyében magának igényli.³³

4. Pártpolitikai akciók, személyes ambíciók és miniszterelnöki casting

Pallavicininek a Kisgazdapárttól történt távozása azonban új politikai helyzetet teremtett, s ha rövid időre is, de átrajzolódni látszottak a politikai erővonalak. Láthatóan előtérbe kerültek a személyes ambíciók és pártpreferenciák, s mielőtt a kompromisszumos megállapodás megszülethetett volna, mindkét vezető párt és azok meghatározó politikusai politikai akciókba és helyezkedésbe kezdtek, s megpróbálták a saját pártjuk felé billenteni a mérleg nyelvét, s ezáltal megragadni akár a kormányzás egyedüli lehetőségét is.

A Pallavicini távozásában rejlő politikai lehetőséget a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjában azonnal felismerték, s jó érzékkel arra számítottak, hogy Pallavicinihez hasonlóan a Kisgazdapárt keresztény-nemzeti irányultságú és/vagy a két párt fúzióját korábban támogató kisgazda képviselők elhagyják a pártot és a KNEP-hez csatlakoznak. A parlamenti számtan pedig viszonylag egyszerű volt. Nyolc átlépő képviselő esetében ugyanis megfordulnak az arányok, s a KNEP egyedül kerül kormányzati pozícióba. A Kisgazdapártból történő lehetséges további kilépésekről a hírt a sajtó is megszellőztette. A Pesti Hírlap szerkesztősége azt is tudni vélte, hogy a „*pártban [ti. a KNEP-ben] azt hiszik, hogy Pallavicini kilépését még több kilépés fogja követni, úgy hogy a keresztény párt néhány napon belül többséghez fog jutni. Egyelőre, optimisztikus számítás szerint 8-10 kisgazdapárti kilépését remélik*”.³⁴

De lehetséges politikai forgatókönyvként még azzal is számolni lehetett, hogy a Kisgazdapárttól távozó politikusokból a keresztény blokk pártjaival szoros együttműködést kialakítva, megalakul egy keresztény nemzeti kisgazda, és földműves párt, amely vagy önálló politikai pártként, vagy a KNEP keretein belül, de politikai szövetségre lépve a KNEP-pel, kormányzati pozícióba segíti a keresztény egyesülést.

A Pallavicini-akció azonban nem hozta meg a várt eredményt. A kisgazdák zárták soraikat, s a kisgazda pártvezetők sorra cáfolták azokat a híreket, misze-

33 [Aláírás és szignó nélkül], A kormányzói hatalom kibővítéséről tárgyalnak. Pesti Hírlap, 1920. február 17. 3. old.

34 [Aláírás és szignó nélkül], A politika eseményei. Pesti Hírlap, 1920. február 19. 4. old.

rint több képviselőjük is elhagyni szándékozik a pártot. Rubinek, Pallavicini lépését és a KNEP erre adott politikai reakcióit egy, a Kisgazdapárt elleni rövidlátó politikai akciónak minősítette, amely a kisgazdákkal kötendő szoros barátság helyett, a kisgazdák elszigetelésére törekszik. Majd magabiztosan kijelentette, hogy „*Pallavicini kilépése nem fog követőkre találni*”.³⁵

Rubinek nyilatkozatát csak megerősítette Sokorópátkai Szabó István, aki nyilatkozatában a párt egységét hangsúlyozta, s cáfolta, hogy a Kisgazdapártban a bomlás jelei volnának észlelhetők. Akik ezt terjesztik – mondta a kisgazda miniszter – azok csak vágyaik és óhajaikat vetítik a jövőbe annak érdekében, hogy „*ennek bekövetkezésétől várják személyi ambíciójuk érvényesülését és pozíciójuk megerősítését*”.³⁶ Sokorópátkai Szabó István, Rubinekhez hasonlóan kijelentette: „Pártunkból nem szándékozik senki kilépni.”³⁷ Majd előhúzta az igazi politikai adut, s bejelentette: „*Magam beszéltem Czettler Jenővel, aki évek hosszú sora óta tartó barátság és együttműködés folytán talán a legközelebb áll örgróf Pallavicinéhez és kijelentette előttem, hogy az ő kilépéséről kolportált hírek lehetnek következtetések, de nem igazak. Esze ágában sincs kilépni.*”³⁸ Sokorópátkai Szabó István ezzel a nyilatkozatával nem melleleg azoknak is üzent, akik azt híresztelték, hogy a Kisgazdapártban olyan politikai ellentétek vannak, melyek következtében ő párton belüli híveivel együtt a keresztény párthoz kíván csatlakozni. Sokorópátkai Szabó ezzel a nyilatkozatával egyértelművé tette, hogy esze ágában sincs kilépni abból a pártból, amelynek megalakításán oly sokat fáradozott.³⁹

Addig azonban, amíg a két kisgazda pártvezető nyilatkozatai a biztos pártegységet sugallták, a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjában még mindig azt vélelmezték, hogy Pallavicini Györgynek a Kisgazdapártból való kilépését napokon belül újabb kilépések fogják követni, amely akár ismételten megnyithatja a két párt fúziójáról korábban kialakult, de közben a napirendről lekerült vitát.

35 Uo.

36 [Aláírás és szignó nélkül], Pallavicini levele. Pesti Hírlap, 1920. február 20. 2. old.

37 Uo.

38 Uo.

39 [Aláírás és szignó nélkül], Elvetették a kormányzó korlátlan házfelosztató jogát. Pesti Hírlap, 1920. február 21. 4. old.; Sokorópátkai Szabó Istvánnak elvéülhetetlen szerepe volt abban, hogy az általa és Rubinek Gyula által vezetett Egyesült Kisgazda-és Földmíves Párt, valamint a Nagyatádi Szabó István neve által fémjelzett Országos Kisgazda- és Földmíves Párt 1919. november 29-én Országos Kisgazda- és Földmíves Párt néven egyesült.

Ezek az információk akár magától Pallavicinitől is származhattak, aki ezekben a napokban személyesen is megjelent a keresztény egyesülés klubhelyiségében.⁴⁰

Az 1920. február 20-át követő napokban a két nagy párt közötti rivalizáció némileg tompulni látszott. A közbeszédet alapvetően Somogyi Bélának, a Népszava felelős szerkesztőjének és Bacsó Bélának, a lap munkatársának a meggyilkolása,⁴¹ az alkotmányosság helyreállításáról és az államfői hatalomról szóló törvény körüli politikai viták,⁴² valamint a magyar béke delegáció párizsi tevékenysége tematizálták.

Ahogy közeledett azonban az alkotmányosság helyreállításáról szóló törvényjavaslat végszavazásának az ideje és a kormányzóválasztás március 1-jei időpontja, úgy került ismételten napirendre a kormányalakítás kérdése. A Kisgazdapárt továbbra is ragaszkodott azon eredeti álláspontjához, mely szerint a kinevezendő új kormánynak a két nagy nemzetgyűlési pártból alakuló koalíciós kormánynak kell lennie. Ezen a politikai alapon tervezte megkezdeni kormányalakítási tárgyalásait és dolgozta ki politikai feltételeit. A Kisgazdapárt vezérkara azon az állásponton volt, hogy végeredményben a koalíciós kormányzás csak időleges megoldás, s csupán arra az időre szól, amíg a nemzetgyűlés meg nem alkotja a legfontosabb törvényeket.⁴³ Álláspontjuk szerint ezek megszületését követően a nemzetgyűlés feladata megszűnne, s átadná helyét a rendes országgyűlésnek. Addigra pedig a tiszántúli és az 1920. tavaszán még megszállt

40 [Aláírás és szignó nélkül], Elvetették a kormányzó korlátlan házfelosztató jogát. Pesti Hirlap, 1920. február 21. 4. old.

41 A Somogyi-Bacsó gyilkosságot teljes erkölcsi felháborodással maga Huszár Károly miniszterelnök is elítélte, a Nemzetgyűlésben 1920. február 20-án elhangzott napirend előtti felszólalásában. In: NN 18–20. old.

42 Az alkotmányos élet helyreállításáról és az államfői hatalom ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalására a Nemzetgyűlés 1920. február 23-i, február 25-i, február 26-i, február 27-i, és február 28-i ülésnapjain került sor. In: NN 26., 38., 51–65., 68–83., 85. old. [Aláírás és szignó nélkül], Az államfői törvényjavaslat módosításai. Pesti Hirlap, 1920. február 22. 4. old. [Aláírás és szignó nélkül], Hétfőn választják meg a kormányzót. Pesti Hirlap, 1920. február 24. 1–2. old. [Aláírás és szignó nélkül], Lemondott-e IV. Károly a trónról? Pesti Hirlap, 1920. február 26. 3. old. [Aláírás és szignó nélkül], „A királyi hatalom gyakorlása megszűnt.” Pesti Hirlap, 1920. február 27. 1–2. old.

43 Ezek közé tartoztak az alkotmányozó törvényjavaslatok, az államforma kérdéséről szóló döntés, az új választójogi törvényjavaslat megalkotása, a béke aláírása, a földbirtok-reform, a mezőgazdasági érdekképviseletek (kamarák) felállítása, és számos sürgős szociális és népjóléti intézkedés.

kerületekben is lebonyolódhatnak a választások,⁴⁴ s egyúttal megszűnne a koalíciós kormányzás is. A Kisgazdapárt vezetői persze úgy gondolták, hogy főleg a tiszántúli választókerületekben ők fogják megszerezni a mandátumok többségét,⁴⁵ s ezáltal a törvényhozásban is többséget alkotva, egyedül alakíthatnak majd kormányt.

A Kisgazdapárt fent ismertetett politikai törekvéseit a keresztény egyesülés pártjainak vezető politikusai pontosan érzékelték, s erre válaszként felhívást tettek közzé, melyben egy közös politikai program mentén megvalósuló párt-egyesülést szorgalmazták. A fúzióval kapcsolatos felhívást Rubinek úgy hárította el, hogy közben kiállt a keresztény alapokon nyugvó, következetes koalíciós kormányzás mellett: *„A kisgazdapárt okvetlenül megtartja önállóságát és függetlenségét, programjához ragaszkodik, abból semmit sem áldoz fel. Ezért szó sem lehet arról, hogy mi egyesüljünk más párttal, de szívesen együttműködünk, sőt az a szándékunk, hogy a nemzetgyűlés további tartamára is fenntartjuk a keresztény-blokkot.”*⁴⁶ Hasonlóan nyilatkozott Rubinek akkor is, amikor a kecskeméti választók küldöttsége kereste fel azzal a kéréssel, hogy *„a keresztény egyesülés és a kisgazdapárt között teremtsen meg az együttműködés feltételeit”*. Rubinek a fúzióról szólva kijelentette, hogy azt *„a leghatározottabban helyteleníti”*, s olyan politikai fegyvernek tekinti, amelyet a Kisgazdapárt ellen kívánnak felhasználni.⁴⁷

De nemcsak a két nagy párt közötti politikai pozicionálási küzdelem jellemezte 1920 februárjának második két hetét, hanem a lehetséges miniszterelnök személye is a politikai találgatások és csatározások középpontjában állt. Még meg sem történt a kormányzóválasztás, amikor a parlament folyosóin már azt találgatták a képviselők, *„hogy a mai miniszterek közül kik esnek ki az új alakulásból s kik számára nyílik ismét ösvény vagy ajtó az érvényesülésre, miniszteri vagy államtitkári érvényesülésre”*.⁴⁸ Kombináció pedig bőven akadt.

44 A választásokat a Tiszántúlon 1920. június-júliusban tartották. Az ország legdélibb területein csak a szerbek kivonulását követően, 1921. október-novemberben lehetett lebonyolítani a választásokat. Gergely (1999) 80–84. old.

45 Megállapíthatjuk, hogy a Kisgazdapárt vezetői jól kombináltak, hiszen a tiszántúli választásokon jelöltjeik közel kétszer annyi mandátumot szereztek, mint a keresztény egyesülés pártjai. Gergely (1999) 82.

46 [Aláírás és szignó nélkül], Hétfőn választják meg a kormányzót. Pesti Hirlap, 1920. február 24. 1. old.

47 [Aláírás és szignó nélkül], „A királyi hatalom gyakorlása megszűnt.” Pesti Hirlap, 1920. február 27. 1. old.

48 [Aláírás és szignó nélkül], Horthy – Magyarország kormányzója. A kormányzó eskütétele a nemzetgyűlésben. Budapesti Hirlap, 1920. március 2. 1. old.

A Kisgazdapárt kezdetben igényt tartott a kormányfői posztra, melyre Rubinek Gyulát⁴⁹ jelölte, míg a KNEP Haller István⁵⁰ kormányfőjelöltsége mellett állt ki. De szóba került Teleki Pál,⁵¹ Wlassics Gyula, Andrassy Gyula, Ráday Gedeon,⁵² Klebelsberg Kuno, de még Apponyi Albert és Prohászka Ottokár neve is. De nem lehetett kizárni Huszár Károly ismételt jelölését sem.⁵³

5. Kormányzói közreműködés vagy kormányzói beavatkozás?

A kormányalakítással kapcsolatos folyamatok közjogilag akkor élesedtek, és vettek újabb fordulatot, amikor 1920. március 1-jén a kormányzói eskü letételével Horthy Miklós hivatalba lépett és az 1920. évi I. törvénycikk második fejezetének⁵⁴ felhatalmazása alapján megkezdte államfői jogainak gyakorlását.

49 Rubinek Gyula (1865–1922) A Nagyatádi Szabó István neve által fémjelezett Kisgazdapárt meghatározó politikusa. 1919. augusztus 27-től 1920. augusztus 15-ig a Friedrich-, a Huszár-, a Simonyi-Semadam és a Teleki-kormány földművelésügyi minisztere. Vidor (1921) 114–118. old. Bölöny–Hubai (2004) 432. old.

50 Haller István (1880–1964) 1919 augusztusától a keresztény ellenzék vezéregyénisége, a keresztényszocialista párt és a keresztényszocialista szakszervezetek szervezője. A Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának egyik legnépszerűbb vezetője. Miniszteri tisztséget vállalt a Friedrich- és a Huszár-kormányban. Előbbinek tárca nélküli propagandaminisztere, utóbbinak vallás- és közoktatásügyi minisztere volt. Vidor (1921) 57–58. old. Bölöny–Hubai (2004) 336. old.

51 Teleki Pálnak, mint lehetséges miniszterelnöknek a neve a KNEP képviselőcsoportjának 1920. február 23-i értekezletén került fel. [Aláírás és szignó nélkül], Hétfőn választják meg a kormányzót. Pesti Hírlap, 47. sz. 1920. február 24. 1. old.

52 gróf Ráday Gedeon (1872–1937) 1919 márciusában több hetes fogság után Bécsbe emigrált, ahol alelnöke lett az antibolsevista comitének. A proletárdiktatúra bukását követően Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye kormánybiztos főispánja lett, egyúttal Jász-Nagykun-Szolnok vármegye és Kecskemét város kerületi kormánybiztosságát vezette 1920 januárjáig. Az 1920-as tiszántúli nemzetgyűlési választásokon nem sikerült mandátumot szereznie. In: Lengyel László – Vidor Gyula szerk. (1922): Nemzetgyűlési almanach 1922–1927. Budapest. 155–156. old.

53 Mészáros (1986) 59–60. old. [Aláírás és szignó nélkül], Horthy – Magyarország kormányzója. A kormányzó eskütétele a nemzetgyűlésben. Budapesti Hírlap, 1920. március 2. 1. old. [Aláírás és szignó nélkül], A Huszár-kormány beadta lemondását. Pesti Hírlap, 1920. március 2. 3. old.

54 Az 1920. évi I. tc második fejezetének a 12–18. §-ai rögzítették a kormányzói hatalomra vonatkozó szabályokat.

Ennek keretében pedig jogszerűen felkérhette kormányalakításra azt a politikust, aki mögött bizonyítottan felsorakozott a biztos kormányzóképes nemzetgyűlési többség.

A kormányzóválasztással egyidőben ismételten napirendre kerültek a lehetséges kormányalakítással kapcsolatos találgatások, s újabb politikai kombinációk láttak napvilágot. Újra felvetődött a fúzió lehetősége, s arra az esetre is születtek alternatívák, ha ez mégsem következne be. Ebben a helyzetben – vélték a jól értesültek – a két nagy párt tagjainak fúziópárti képviselőiből akár egy új párt is alakulhatna, amely aztán akár a politikai mérleg nyelve is lehetne. De a KNEP köreiből többen azt is tudni vélték, hogy a Kisgazdapártot újabb nyolc képviselő tervezi elhagyni.⁵⁵ Ők vagy átlépnének a KNEP-be, vagy azon belül létrehoznának egy nemzeti keresztény- és földművespártot, amely önállóan venne részt a politikai életben, és lépne kormányzati koalícióra a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjával.⁵⁶

A Kisgazdapárt március 1-jén megtartott képviselői értekezletének hangulatára ezek a lehetséges kilépésekről és az új gazdapárt esetleges alapításáról szóló hírek rányomták a bélyegüket. A pártból történő távozását végül senki sem jelentette be, s az arról szóló híreket úgy tekintették, mint „tisztulási folyamatot,” amely végre tisztazza a képviselők politikai álláspontját.⁵⁷

A kormányzóválasztás utáni politikai helyzetet elemezve, a kisgazda képviselők egyetértettek abban, *„hogyan miután a nemzetgyűlés a jogot a kormányzó kezébe tette le, a kormányzót minden vállalkozásában, törekvésében, a legmesszebbmenő támogatásban kell részesíteni”*.⁵⁸ Igaz volt ez a kormányalakításra és a lehetséges miniszterelnök személyére is. Miután a kormányzó még nem kezdte meg a pártokkal a kormányalakítási tárgyalásokat, ezért csupán abban lehettek biztosak, hogy *„miután olyan párt nincs, amelynek abszolút többsége lenne, így az új kabinet is csak koncentrációs lehet”*. A miniszterelnök személyével kapcsolatosan viszont csak találgatásokra szorítkozhattak. Még annak a lehetőségét is mérlegelték, ha a kormányzó egy párton kívüli miniszterelnököt bízna meg kormányalakítás-

55 [Aláírás és szignó nélkül], A Huszár-kormány beadta lemondását. Pesti Hirlap, 1920. március 2. 3. old.

56 [Aláírás és szignó nélkül], Új gazdapárt alakul. Pesti Hirlap, 1920. március 2. 3. old.

57 [Aláírás és szignó nélkül], A kisgazda és földművespárt hangulata. Pesti Hirlap, 1920. március 2. 3. old.; [Aláírás és szignó nélkül], Új gazdapárt alakul. Pesti Hirlap, 1920. március 2. 3. old.

58 [Aláírás és szignó nélkül], A kisgazda és földművespárt hangulata. Pesti Hirlap, 1920. március 2. 3. old.

sal. A párt ezzel kapcsolatos álláspontját Nagyatádi Szabó István⁵⁹ fejtette ki. Nagyatádi szerint „*a párt nem személyi, hanem tárgyi garanciákat kíván az új kormány megalakításánál és nem nézi azt, hogy ki a kormány-elnök, hanem csakis saját programját kívánja megvalósítani és bárki legyen az, készséggel támogatja, ha a párt törekvéseinek és programjának megfelel, amit az új miniszterelnök programjában hoz*”.⁶⁰ Mindez azt jelentette, hogy miközben a párt következetesen ragaszkodott korábban már ismertetett programjához, amit feltétlenül érvényesíteni kívánt a leendő koalíciós kormányprogramban, egyúttal viszont elmozdult eredeti álláspontjáról, s már nem ragaszkodott a miniszterelnöki poszthoz. Utóbbi egyik lehetséges magyarázata lehet, hogy a pártegyeség látszólagos lazulása – Pallavicini kilépése és a további kilépések lebetgetése – miatt a párt politikai pozíciói gyengülni látszottak,⁶¹ amit azzal kívántak ellensúlyozni, hogy feladták eredeti személyi elképzeléseiket annak érdekében, hogy legalább politikai programjukat megvalósíthassák. Másrészt viszont miután a miniszterelnök kinevezési joga a kormányzó hatáskörébe került, s éppen az ülés elején biztosították Horthyt arról, hogy minden törekvésében támogatják, nem kívánták a kormányzó döntését még látszólag sem befolyásolni azzal, hogy megnevezik azt a személyt, akit a miniszterelnöki poszton szívesen látnának.

A kormányzóvá frissen megválasztott Horthy Miklós már megválasztásának másnapján, 1920. március 2-án megkezdte a politikai tájékozódást annak érdekében, hogy az országnak mielőbb kinevezett miniszterelnöke és alkotmányos kormánya legyen. A korabeli lapok hosszan sorolták azoknak az államférfiaknak, pártpolitikusoknak, képviselőknek, kormányzati szereplőknek, egyházi személyeknek, közéleti személyiségeknek, gazdasági és pénzügyi

59 Nagyatádi Szabó István (1863–1924) Az 1918-ban megalakult Országos Kiszgazdapárt, majd az 1919-es kiszgazda pártegyesülést követően az Országos Kiszgazda-és Földműves Párt, végül az 1922 február 22-én megalakult Egységes Párt elnöke. Nagyatádi politikai pályafutására lásd: Romsics Ignác (1982): *Ellenforradalom és konszolidáció. A Horthy-rendszer első tíz éve.* Gondolat Kiadó. Budapest. 69–72. old. Újabb Romsics Ignác (2017): *A Horthy-korszak. Válogatott tanulmányok.* Helikon Kiadó. Budapest. 49–50. old. Nagyatádi szerepét az Egységes Párt megalakításában lásd Sipos József (2020): *A bethleni kétharmad. A Kiszgazdapárt kormányzópárttá bővítése és az 1922-es választások.* Belvedere Meridionale. Szeged. 26–89. Sipos József (2001): *Nagyatádi Szabó István és a második Bethlen-kormány megalakulása.* Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv XV. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára. Nyíregyháza. 155–186. old.

60 Uo.

61 Mészáros (1986) 59. old.

szakembereknek, kamarai vezetőknek, országos testületek, szövetségek vezetőinek a neveit, akik a kormányalakítással kapcsolatosan kormányzói kihallgatásra hivatalosak voltak.⁶²

Eközben a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja is értékelt és elemezte a politikai helyzetet, s a kormányalakítással kapcsolatosan is kifejtette álláspontját. A pártvezetés következetesen azt képviselte, hogy *„a felelős kormány csak olyan alapon jöhet létre, amely a keresztény kurzus programjának minden téren való megvalósulását garantálja”*.⁶³ Ennek pedig személyi konzekvenciáját is világossá tették, s Haller István személyében megnevezték miniszterelnök jelöltjüket. A párt tehát Haller Istvánban látta a garanciáját annak, hogy a keresztény nemzeti eszme alapján álló szociális és gazdasági újjáépítési program kormányprogrammá emelkedjen és megvalósulhasson. A programot támogató kormányzati többséget pedig azzal a korábban már többször felvetődött terv élesítésével kívánták biztosítani, amely arra alapozott, miszerint a keresztény nemzeti eszme iránt elkötelezett kisgazda képviselők kilépnének pártjukból és egyesülnének a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjával.⁶⁴ A KNEP tehát továbbra is lehetséges politikai opcióként tekintett egy esetleges fúzióra, melynek vezető erejét elképzelésük szerint a keresztény egyesülés adná, de a Kisgazdapárt vezetőinek ettől elhatárolódó nyilatkozatai ezt a politikai forgatókönyvet az egyre távolabbi jövőbe helyezték.

A KNEP azonban a kormányzás lehetséges alternatívájaként ismételten beemelte a politikai közbeszédbe egy új kormányzópárt megalakításának a tervét, *„amely magába foglalná mindkét párt mérsékelt elemeit és a politikai életet a teljes konszolidáció útjára terelné”*.⁶⁵ Terveik szerint az így létrejövő, a kisgazdák politikai programját is felvállaló, keresztény és nemzeti alapon szerveződő új párt biztos kormányzati többséget tudott volna maga mögött tudni.

62 [Aláírás és szignó nélkül], Horthy Miklós megkezdte a politika vezetőinek meghallgatását. Pesti Hírlap, 1920. március 3. 1. old.; [Aláírás és szignó nélkül], Politikusok a kormányzónál. Budapesti Hírlap, 1920. március 3. 3. old. [Aláírás és szignó nélkül], Megkezdődtek a kihallgatások a kormányzónál. Új Barázda, 1920. március 3. 2. old.

63 [Aláírás és szignó nélkül], Új kormányalakítás előtt. Nemzeti Ujság, 1920. március 3. 2. old.

64 Uo.

65 [Aláírás és szignó nélkül], Horthy Miklós megkezdte a politika vezetőinek meghallgatását. Pesti Hírlap, 1920. március 3. 1. old.

6. Pártvezetők kormányzói kihallgatáson

Az 1920. március 3-án a kormányzói kihallgatásról távozó Haller nyilatkozott a megalakítandó új kormányzópárttól, s egyértelművé tette azt a véleményt, mely szerint „ennek [ti. a kormányzópártnak] a tengelye a mi pártunkban [ti. a KNEP-ben] van, amelynek programja úgyszólván teljesen azonos a kisgazdapárt programjával, azzal az eltéréssel, hogy a mi programunk még bővebb tartalmú, mint az övék. A kardinális földreform kérdésében is teljesen egyöntetű véleményen vagyunk. Ezen az alapon természetesen csakis úgy képzelhető el az új pártalakulás, ha nem a kereszténypárt olvad be a kisgazdapártba, hanem megvárjuk a dezignált miniszterelnök akciójára lépését, aki körvonalozott politikai, gazdasági és munkaprogramot ad, aminek alapján felfogást fog intézni a keresztény blokk két pártjához egy pártba való tömörülésre.”⁶⁶ Haller a kormányzóval folytatott megbeszélésen minden bizonnyal ismertette Horthyval a fenti kormányalakítási terveket. Ennek Haller szerinti forgatókönyve értelmében először megnevezésre, illetve kijelölésre kerülne az új miniszterelnök, aki a két nagy párt programját kormányprogrammá alakítja és ennek mentén felszólítja a két pártot egy új kormányzópárt megalakítására. A lehetséges miniszterelnök személyével kapcsolatban Haller csak annyit árult el, „hogy a dezignálandó miniszterelnöki megbízatásra ez idő szerint négy vezérpolitikus neve jöhet számításba”.⁶⁷

Haller után a Kisgazdapárt elnöke, Rubinek Gyula járt Horthynál kihallgatáson. A kormányzó tőle is, akárcsak Hallertől, pártjának a politikai kibontakozási tervei felől érdeklődött. Rubinek megerősítette a párt március 1-jei azon döntését, miszerint a miniszterelnök személyének a kinevezésében a kormányzónak teljesen szabad kezet kívánnak adni. A kormányalakítással kapcsolatosan Rubinek a politikai paritást hangsúlyozva kifejtette, hogy ha a miniszterelnököt az egyik nagy pártból nevezné ki a kormányzó, úgy a másik párt tarthatna igényt a belügyminisztérium vezetésére. A többi tárca pedig egyenlő arányban oszlana meg a két párt között és erre nézve a megegyezés keresztültüvitele a dezignált miniszterelnök feladata volna. Rubinek a kormányzói kihallgatás során a keresztény blokk fenntartásának szükségességét hangsúlyozta „mindaddig, amíg az alapvető törvényeket, az új alkotmányjogi tervezeteket, a békekötés és a nemzeti hadsereg szervezéséről szóló törvényt, a földbirtokreformot és mindazokat a törvényeket, amelyek a keresztény és nemzeti

66 [Aláírás és szignó nélkül], Kiket hallgatott meg a kormányzó? Pesti Hirlap, 1920. március 4. 1. old.

67 Uo.

irányzat megszilárdítását célozzák, tető alá nem hozták”.⁶⁸ Rubinek nyilatkozatában nem tért ki arra, hogy a kihallgatáson szóba került-e a két nagy párt fúziójának, vagy egy lehetséges új kormányzópárt megalakításának a kérdése, de azzal, hogy a kispártelnök a keresztény blokk fenntartása mellett érvelt, és a miniszteri tárcák elosztását a két párt között arányosan javasolta felosztani, egyértelmű utalás volt arra, hogy sem a fúzió, sem pedig az új kormányzópárt tervét a Kispárt nem támogatja. A Kispárt ezzel következetesen a nagykoalíció mellett foglalt állást, s elutasított mindenfajta fúziót és új kormánypárti modellt. Rubinekék a KNEP mindkét javaslatában minden bizonnyal azt a veszélyt is érzékelték, hogy annak elfogadásával a Kispárt politikailag óriásit kockáztatna. Önálló arcukat elvesztené, s kedvezőtlen helyzetbe pozícionálna magát éppen a tiszántúli választások előtt, melynek várható eredménye számukra kedvezőnek látszott. Ugyanakkor a KNEP által javasolt politikai elképzelések elutasításában is komoly veszélyek voltak. A KNEP elképzeléseivel szimpatizáló képviselők kilépése esetén ugyanis a pártszakadás szinte biztossá válik, amely a párt jövőjét és a tiszántúli választások eredményeit döntően befolyásolhatták volna. Ráadásul az így kisebbségbe maradt kispárt képviselők a kormányzás lehetőségéből is kiszorulnak.

A Kispárt ebben a nem egyszerű helyzetben a politikai ellentámadás mellett döntött, s ugyanazokkal a politikai eszközökkel próbálkozott, mint ellenfele. Kísérletet tett arra, hogy a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjából képviselőket – elsősorban a Huszár Károly köréhez tartozó politikusokat, szám szerint 32 főt – átcsábításon a Kispárt soraiba, s ezzel biztosítsa magának a kormányzáshoz szükséges többséget. Ugyanakkor jelezte, hogy szívesen az élére áll az új kormányzópárt alakítási kezdeményezéseknek is, de természetesen úgy, ha annak gerincét a Kispárt- és Földművespárt adja és az új párt programja is a Kispárt elveit követi. Egyúttal a Haller-féle miniszterelnöki jelöléssel szemben a Kispárt politikai napilapja, az Uj Barázda a párt egyik vezetőjére hivatkozva az új, kispárt vezetésű kormányzópárt nevében már meg is nevezte jelöltjét a miniszterelnöki posztra, Rubinek Gyula személyében.⁶⁹

68 [Aláírás és szignó nélkül], Kiket hallgatott meg a kormányzó? Pesti Hirlap, 1920. március 4. 1. old.; [Aláírás és szignó nélkül], Rubinek a kihallgatásról. Uj Barázda, 1920. március 4. 2. old.

69 [Aláírás és szignó nélkül], Megkezdődtek a kihallgatások a kormányzónál. Uj Barázda, 1920. március 3. 2. old. Mészáros (1986): 59. old.

7. A pártpolitikai csatározás folytatódik

A két nagy párt között kibontakozó politikai csatározások a következő napokban is folytatódtak. A pártok mögött felsorakozó pártsajtó – a kisgazdapárti Uj Barázda és a KNEP párti Nemzeti Ujság – szinte egymást túllícitálva igyekezett újabb és újabb híreket közölni, vagy éppen cáfolni a másik állítását és ezzel az általuk favorizált pártot politikai előnyhöz juttatni.⁷⁰ Ki- és átlépésekről, új pártalapításokról, pártok névváltozási elképzeléseiről cikkezett a sajtó,⁷¹ ami kiválóan alkalmas volt arra, hogy a kormányalakítás körüli bizalmatlanságot és bizonytalanságot fokozza.⁷²

Teljesen helytállóan bizonyultak tehát Huszár Károly leköszönő miniszterelnök 1920. március 1-jén a nemzetgyűlésben elhangzott szavai, amikor politikai válságról szólt. És március első hetének a végére egyáltalán nem úgy tűnt, hogy ez a politikai válság a megoldás irányába fog elmozdulni. Éppen ellenkezőleg. A két nagy párt álláspontja megmerevedni látszott. A kisgazdák a paritásos alapon megalakuló koalíciós kormányzást tartották politikailag járható útnak, s hallani sem akartak a KNEP-pel történő fúzióról. Nem támogatták egy esetlegesen megalakuló új kormányzópárt gondolatát sem. Erről a politikai platformról ugyan egyes pártvezetők hajlandóak lettek volna elmozdulni abban az esetben, ha az új kormányzópárt gerincét és egyúttal a miniszterelnök személyét – nevezetesen Rubinek Gyulát – is a kisgazdák adják. Ezzel szemben a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja továbbra is a pátfúziót szorgalmazta, s annak elmaradása esetén új kormányzópárt létrehozását, természetesen a KNEP politikai dominanciájával. Egyúttal ők is bejelentkeztek – Haller István személyében – a miniszterelnöki posztért.

Miközben a két nagy párt között éles politikai küzdelem folyt, Horthy Miklós kormányzó folytatta az 1920. március 2-án megkezdett megbeszéléseit a

70 Erre néhány példa: [Aláírás és szignó nélkül], A politikai helyzet. Nemzeti Ujság, 1920. március 4. 2. old.; [Aláírás és szignó nélkül], Hogy alakul ki a kormányzópárt? Haller dezinálása biztosra vehető. Nemzeti Ujság, 1920. március 5. 2. old. [Aláírás és szignó nélkül], Kormányzótöbbség alakul a nemzetgyűlésen. Uj Barázda, 1920. március 4. 1. old.

71 [Aláírás és szignó nélkül], Keresztény Nemzeti Kisgazda- és Földművespárt alakul. 8 újabb kilépés a Kisgazdapártból. Nemzeti Ujság, 1920. március 7. 1. old. [Aláírás és szignó nélkül], Kormányzópárt alakulása felé. A Kisgazda- és Földművespárt felveszi a keresztény jelzőt. Uj Barázda, 1920. március 5. 1–2. old.

72 [Aláírás és szignó nélkül], Új kormányzópárt alakul. A Keresztény Nemzeti Egyesülés tárgyal a kisgazdapárti disszidensekkel. Nemzeti Ujság, 1920. március 9. 3. old.

magyar társadalom tekintélyes és nagy befolyással rendelkező politikai, egyházi és gazdasági vezetőivel. A kormányzó, aki 1919 őszétől aktív szereplője volt a magyar politikai életnek, nyilván tájékozott volt a kialakult helyzetről, s neki magának is megvoltak a politikai kibontakozással kapcsolatos elképzelései. Az ország frissen megválasztott államfőjeként és az alkotmányosság első számú őreként azonban kötelessége volt meghallgatni mindazokat, akik 1920 márciusában mértékadó személyek voltak, azonban nem csupán ezen utóbbi okból szorgalmazta ezeket a megbeszéléseket. A két nagy párt vezető politikusaival, Haller Istvánnal és Rubinek Gyulával folytatott március 2-ai megbeszélését követően, majd az ezt követő napok fejleményeit látva, egyre inkább szembesülnie kellett azzal a ténnyel, hogy a kialakult politikai helyzetben neki kell valamilyen kompromisszumos megoldást találnia és ajánlania, s a politikai megoldás érdekében közvetítőként fellépni. Ehhez viszont meg kellett ismernie az érintettek álláspontján túl, minden mértékadó személyiség véleményét is. Horthy ennek érdekében március 2-től kezdődően folyamatosan hallgatta meg a következő személyeket: Rakovszky Istvánt, a nemzetgyűlés elnökét, Csernoch János bíboros hercegprímást, gróf Andrássy Gyula volt minisztert, a nemzetgyűlés tagját, Haller István vallás- és közoktatásügyi minisztert, a KNEP elnökét, Rubinek Gyula földművelésügyi minisztert, az Országos Kisgazda- és Földműves Párt elnökét, Bárczy István igazságügyminisztert, Friedrich István hadügyminisztert, a keresztény nemzeti egyesülés országos pártjának elnökét, Beniczky Ödön belügyminisztert, báró Wlassics Gyulát, a közigazgatási bíróság elnökét, Ráth Zsigmondot, a Kúria alelnökét, Prohászka Ottokár római katolikus püspököt, Raffay Sándor evangélikus püspököt, Petry Elek református püspököt, báró Korányi Frigyes pénzügyminisztert, Ernszt Sándort, a KNEP végrehajtó-bizottságának elnökét, Pekár Gyula államtitkárt, a KNEP alelnökét, Nagyatádi Szabó István minisztert, az országos kisgazda- és földművespárt elnökét, Sokorópátkai Szabó István minisztert, az Országos Kisgazda- és Földműves Párt elnökét, Simonyi-Semadam Sándort, és Bottlik Józsefet, a nemzetgyűlés alelnökeit, Hegyeshalmy Lajos volt kereskedelemügyi minisztert, a KNEP alelnökét, gróf Somssich József külügyminisztert, Heinrich Ferenc kereskedelemügyi minisztert, Bleyer Jakabot, a nemzeti kisebbségek miniszterét, gróf Somssich Lászlót, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület elnökét, Gál Gaszton nemzetgyűlési képviselőt, gróf Széchényi Viktort, a nemzetgyűlés tagját, Lánczy Leót, a budapesti kereskedelmi és iparkamara elnökét, id. Chorin Ferencet, a Gyáripárosok Országos Szövetségének elnökét, Hegedűs Lórántot, a Kereskedelmi Bank elnökét, gróf Klebelsberg Kuno nemzetgyűlési képviselőt, Czettler Jenő egyetemi tanárt, a Magyar Gazdaszövetség igazgatóját, Székely János

államtitkárt, a keresztényszocialista szakszervezetek elnökét és Miákits Ferenc volt államtitkárt, a szociáldemokrata párt részéről.⁷³

A két nagy párt közti ellentéteket látva, bizonyos kiszagda, liberális és pártonkívüli politikusok részéről gróf Apponyi Albertnek a neve is felmerült, mint aki ebben a helyzetben a legjobb megoldás lenne a miniszterelnöki poszton. A Kiszagdapárt politikai napilapja, az Uj Barázda a következő érvekkel állt ki Apponyi miniszterelnöki jelölése mellett: *„Az, hogy ki legyen a kormány elnöke, ma nem lehet pártkérdés és mindjobban érvényesül mértékadó helyen és a politikusok széles köreiből az a felfogás, hogy most lehetőleg európai nevű, gazdag tapasztalatú, tehetségben és jellemében kiváló államférfiut kell a kormány élére állítani, tekintet nélkül arra, hogy az illető tagja-e valamely pártnak vagy sem. Sőt ma, amikor a pártellentétek nyilvánvalóan e miatt a kérdések miatt élesedtek ki újra, bizalommal el lehet fogadni valamely pártonkívüli, előkelő, kipróbált államférfit miniszterelnöknek, aki a gazdasági kibontakozást is biztosítani tudja. Ebből a szempontból elsősorban gróf Apponyi Albert jöhet tekintetbe, aki nemcsak a fenti szempontokból, de mint keresztény, nemzeti eszmék régi vezére és a magyar békeküldöttség világhírt és rendkívüli tekintélyt szerzett vezetője, ma szinte a sors által van kijelölve erre a helyre.”*⁷⁴

Apponyi azonban elhárította a miniszterelnöki jelölést, s 1920. március 9-én táviratban kérte gróf Somssich József külügyminisztert,⁷⁵ hogy miután *„a békeszerzés szempontjából komoly szempontok követelik,*” járjon közben a kormányzónál annak érdekében, hogy *„újólág egy mérsékelt irányú politikus bizassék meg az ország sorsának irányításával”*.⁷⁶ Apponyi a leköszönő miniszterelnököt, Huszár

73 [Aláírás és szignó nélkül], A politika eseményei. Politikusok a kormányzónál. Budapesti Hirlap, 1920. március 3. 3. old. [Aláírás és szignó nélkül], Horthy kormányzó megkezdte a politika vezetőinek meghallgatását. A Ház elnöke a kormányzónál. A kihallgatandók névsora. Tárgyalások kezdődtek új kormányzó-párt érdekében. Pesti Hirlap, 1920. március 3. 1. old. [Aláírás és szignó nélkül], Pártvezérek kihallgatása a kormányzónál. Uj Barázda, 1920. március 3. 2. old.

74 [Aláírás és szignó nélkül], Kibontakozási tárgyalások. Uj Barázda, 1920. március 7. 1. old.

75 gróf Somssich József (1864–1941) 1919. szeptember 11-től a Friedrich-kormányának, majd 1919. november 24-i megalakulásától egész hivatali ideje alatt, 1920. március 15-ig a Huszár-kormányának a külügyminisztere. Bölöny – Hubai (2004) 93–94. old.

76 [Aláírás és szignó nélkül], A dezinált miniszterelnök – Huszár Károly. Budapesti Hirlap, 1920. március 10. 2. old.; [Aláírás és szignó nélkül], Apponyi távirata. Budapesti Hirlap, 1920. március 10. 2. old.

Károlyt javasolta miniszterelnöknek és felkérte a külügyminisztert, hogy ezt a szempontot ajánlja a kormányzó figyelmébe. A távirattal Somssich azonnal felkereste Horthyt, s közölte vele Apponyi kérését. A javaslat kormányzói meghallgatásra talált. Horthy osztotta azt az álláspontot, amit a korabeli sajtó a következőképpen fogalmazott meg: „[...] Huszár Károly a bölcs középértéket képviseli, s ez oknál fogva az ő egyénisége fölötté alkalmasnak mutatkozott arra, hogy az ellentéteket mérsékelje, s hogy az egyensúlyból ki ne billentse sem önmagát, sem az ország szekerét.”⁷⁷ Hasonlóképpen vélekedett Huszárról a képviselők legtöbbsége is. A leköszönő miniszterelnököt támogatók azzal érveltek, „*hogy Huszár sok kitűnő képességnek adta tanújelet s össze tudta tartani a pártokat*”.⁷⁸

Ezek után egyáltalán nem volt meglepő, hogy amikor a kormányzó 1920. március 9-én magához kérte Huszár Károlyt, formálisan designálni is szeretne volna őt a miniszterelnöki posztra. Huszár azonban nem fogadta el a megbízást. A kormányzótól való távozásakor pedig úgy nyilatkozott, hogy „*Azokkal a hírekkel szemben, amelyek arról számolnak be, hogy én vagyok a designált miniszterelnök, kijelenthetem, hogy ez nem földi a valóságot. Több ízben kijelentettem, hogy az én misszióm tartama addig terjed, amíg a nemzetgyűlésnek átadhatom a kormányhatalmat. Ez megtörtént és az én megbízatásom ezzel megszűnt. Még azzal a rám nézve igen megtisztelő közbejött kívánsággal szemben is, amelynek gróf Apponyi adott kifejezést táviratában, az az álláspontom, hogy a folytatólagos miniszterelnökséget nem vállalom és a designálást el nem fogadom*”.⁷⁹ Egyúttal azt ajánlotta a kormányzónak, hogy a két nagy nemzetgyűlési párt vezérért, Haller Istvánt és Rubinek Gyulát újra hallgassa meg és kérje ki a véleményüket.

8. A pártvezérek ismételen a kormányzónál

Horthy elfogadta Huszár javaslatát, s még aznap késő délután egyeztető megbeszélésre hívta a pártvezetőket, ahol Rubinek a Kisgazdapárt részéről Huszár Károly miniszterelnöksége mellett szólt, míg Haller a keresztény egyesülésnek azt az álláspontját fejtette ki, hogy a kormányzást hajlandó szükség esetén egye-

77 [Aláírás és szignó nélkül], A designált miniszterelnök – Huszár Károly. Budapesti Hírlap, 1920. március 10. 2. old.

78 [Aláírás és szignó nélkül], Horthy – Magyarország kormányzója. A kormányzó eskütétele a nemzetgyűlésben. Budapesti Hírlap, 1920. március 2. 1. old.

79 [Aláírás és szignó nélkül], Huszár nem vállalja tovább a miniszterelnökséget... Pesti Hírlap, 1920. március 10. 1. old.

dül is átvenni. Ismerve Hallernek és pártjának az álláspontját, ezzel valójában a saját maga miniszterelnöki kinevezése mellett érvelt.⁸⁰

A kormányzói audiencia után Hallert pártjában már dezinált miniszterelnöknek tekintették és Haller nem is titkolta, hogy a miniszterelnökséget hajlandó elvállalni.⁸¹ Magabiztosan jelentette ki, hogy az új kormányt nem a két párt koalíciójából kell megalakítani, hanem egy új kormányzópártra kell alapítani a kormányzást. Ha ez mégis nehézségekbe ütközne, akkor a keresztény egyesülésnek és a szándékai szerint hamarosan megalakuló új keresztény kisgazdapártnak a szoros koalíciója kell, hogy a stabil kormányzást megteremtse. Haller úgy számolt, hogy az új kormánypártot a KNEP-ből, valamint a fúziópárti kisgazda képviselők közül sikerül megalakítani. Legalább nyolc-tíz kisgazda képviselő átlépésével ugyanis olyan többséget tudott volna maga mögött a nemzetgyűlésben, amely a kormány és a törvényhozás normális munkaképességét biztosítani tudná.⁸² Haller kormányalakítási elképzeléseiben azonban túlon túl is sok volt a feltételezés és bizonytalansági tényező. Nem számolt a kisgazdapárti politikusok, elsősorban Rubinek és Sokorópátkai Szabó kitartó szívósságával és a párt összetartása érdekében tett erőfeszítéseivel, és ez Haller miniszterelnöki székébe került.

Miközben Haller 1920. március 9-én este magabiztosan tervezgette a kormányalakítást és már szinte dezinált miniszterelnöknek tekintette magát, olyan események történtek, amelyek alaposan felülírták a KNEP pártvezető elképzeléseit.

9. Az újabb pártpolitikai fordulat

Az újabb fordulatot a Kisgazdapárt március 9-én este Rubinek Gyula elnöklétével megtartott értekezlete hozta meg, melynek kezdetén Rubinek beszámolt a kormányzóval folytatott megbeszélésekről. A fordulatot előre vetítette, hogy pártértekezleten megjelentek a pártnak azok a képviselői is, akiket az előző napok eseményei után már szinte kilépetteknek tekintettek. Ők a pártértekezleten kijelentették, hogy a kilépésnek még a gondolata is távol állott tőlük, s őket a legjobb szándék és az a törekvés vezette, hogy a keresztény és agrár alapon álló és azonos politikai értékrendet valló képviselőket egy táborba, egy egy-

80 Uo.

81 Uo.

82 [Aláírás és szignó nélkül], Valószínű Haller István dezinálása, aki a keresztény-pártból alakít kormányt. – A kisgazdapárt nem támogatja és ellenzékbe megy. Pesti Hírlap, 1920. március 10. 1. old.; [Aláírás és szignó nélkül], Haller István a kormányalakításról. Budapesti Hírlap, 1920. március 10. 3. old.

séges kormányzópártba tömörítsék. Ennek kapcsán a jelenlévők közül többen éles hangon ítélték el azokat az egyértelműen a KNEP-hez köthető politikai törekvéseket, és akciókat, amelyek a Kisgazdapárt szétszakítására irányultak.⁸³

A kilépetteknek hírsztelt képviselőknek a pártban maradásával helyreállt a Kisgazdapárt egysége, s egyúttal megszűnt a pártszakadás veszélye. A képviselő-csoportjában és szervezetében így megerősödött Kisgazdapárt azonnal ellentámadásba lendült. Sokorópátkai Szabó ugyanis előterjesztette a pártvezetéssel előzetesen egyeztetett azon indítványt, hogy a párt illessze nevébe a keresztény-keresztény jelzőt.⁸⁴

A Kisgazdapárt névváltoztatással, illetve névmódosítással kapcsolatos szándéka nem volt újkeletű kezdeményezés és egyáltalán nem volt rögtönzött lépésnek tekinthető. Már jó néhány nappal korábban – éppen a KNEP politikai támadásait ellensúlyozandó – született meg a kisgazda pártvezetésben a gondolat, a keresztény-keresztény jelzőknek a párt nevébe történő beemeléséről. Leginkább abból a politikai megfontolásból, hogy erősítsék a bizonytalan képviselőikben a párt keresztény elhivatottságát, ezáltal őket a Kisgazdapártban tartsák, másrészt pedig ezzel éppen a Kisgazdapárt nyissa meg kapuit azok előtt a kisgazdákkal szimpatizáló KNEP politikusok előtt, akiknek az esetleges átlépésével a Kisgazdapárt kerülne egyedüli kormányzati pozícióba. A hamarosan várható névváltozást, névmódosítást Rubinek már napokkal korábban nyilvánosságra is hozta, amely zavart és éles tiltakozást váltott ki a keresztény pártok soraiban.⁸⁵ A március 9-i pártértekezlet előtti napon pedig már konkrétumokkal is szolgált: *„Holnap pártértekezletünk lesz, amelyen Sokorópátkai Szabó István tesz előterjesztést, hogy a párt címe ezentúl keresztény kisgazda és földmivespárt legyen – megfelelően a párt programjának – hogy ezzel is megkönnyítsük a csatlakozást azok számára, akik a túloldalon kisgazdapárti programmal lettek megválasztva, és egyébként is agrárérzelműek.”*⁸⁶

A Kisgazdapárt 1920. március 9-i pártértekezlete Sokorópátkai Szabó indítványát egyhangúan elfogadta, így a párt neve Keresztény (Keresztyén) Kisgazda-

83 [Aláírás és szignó nélkül], A kisgazdapárt értekezlete. Budapesti Hirlap, 1920. március 10. 2. old.; [Aláírás és szignó nélkül], Keresztény-keresztény kisgazdapárt. Pesti Hirlap, 1920. március 10. 2. old.

84 Uo.; A párt neve 1920. március 9-től Keresztény (Keresztyén) Kisgazda- és Földmives Párt lett.

85 [Aláírás és szignó nélkül], Rubinek nyilatkozata a Kisgazdapárt névváltoztatásáról. Pesti Hirlap, 1920. március 7. 2. old.;

86 [Aláírás és szignó nélkül], „Keresztény kisgazda és földmivespárt.” Pesti Hirlap, 1920. március 9. 1. old.

és Földmíves Pártra változott.⁸⁷ A pártértekezlet további fontos határozatokat hozott. Egyrészt ismételten elvetették a KNEP-pel történő fúzió lehetőségét, másrészt kimondták, hogy a párt új, egységes pártalakulásba belemenni nem hajlandó, harmadszor pedig a párt abban az esetben is fenn kívánja tartani a koalíciós kormányzást, ha az időközi választások eredményének köszönhetően kormányzati többségbe kerülne.⁸⁸

A pártértekezlet döntéseivel megerősödött, világos politikai célokat és üzeneteket megfogalmazott Kisgazdapárt a leendő miniszterelnök személyével kapcsolatosan is határozott véleményt formált. A pártértekezletet követően Sokorópátkai Szabó István kijelentette, hogy *„Haller István miniszter elnökségét a párt nem támogatja. Egy héttel ezelőtt még szívesen láttuk volna, [de] a kilépések körül tanúsított magatartása után azonban nem támogatjuk.”*⁸⁹

10. A kormányzói döntés

Ilyen politikai előzmények után másnap, 1920. március 10-én folytatódtak a leendő miniszterelnök személyével kapcsolatos tárgyalások. Horthynál sorban adták egymásnak a kilincset a politikusok. Először Huszár Károly jelent meg, akinek Horthy ismételten felajánlotta a kabinetalakítást. Huszár azonban azt ezúttal sem vállalta. Az audienciáról távozóban a következő nyilatkozatot adta a sajtónak: *„A kormányzó úr öfömméltósága ma ismét fölajánlotta nekem a kabinet-alakítást, én azonban e megtisztelő felhívást elhárítottam magamtól, mert én csak kényszerítő körülmények hatása alatt, elkerülhetetlen szűkség esetén vállalkoznám. De meg vagyok győződve, hogy a kérdést az én személyem kikapcsolásával is meg lehet oldani. Remélem, hogy huszonnégy órán belül sikerül találni olyan megoldást, amely a két blokkbeli párt között a kormányalakításra vonatkozóan teljes megegyezést teremthet.”*⁹⁰

87 [Aláírás és szignó nélkül], A kisgazdapárt értekezlete. Budapesti Hirlap, 1920. március 10. 2. old.

88 [Aláírás és szignó nélkül], A kisgazdapárt értekezlete. Budapesti Hirlap, 1920. március 10. 3. old. [Aláírás és szignó nélkül], Keresztény-kereszttyén kisgazdapárt. Pesti Hirlap, 1920. március 10. 2. old.

89 [Aláírás és szignó nélkül], A kisgazdapárt értekezlete. Budapesti Hirlap, 1920. március 10. 3. old. [Aláírás és szignó nélkül], Sokorópátkai Szabó István a helyzetről. Pesti Hirlap, 1920. március 10. 2. old.

90 [Aláírás és szignó nélkül], A kormányváltás eseményei. A mai kihallgatások a kormányzónál. Budapesti Hirlap, 1920. március 11. 2. old.

A leköszönő miniszterelnök Haller Istvánt ajánlotta a kormányzónak, aki rögtön Huszár után fogadta is a kereszténypárti politikust. Haller István annak tudatában érkezett a kormányzói kihallgatásra, hogy tisztában volt a személyét a miniszterelnöki pozícióban elutasító kisgazdapárti véleménnyel, s ismerte a Kisgazdapárt előző esti pártértekezletén hozott határozatokat. Ezek tudatában pedig aligha lehettek további illúziói a kormányalakítással kapcsolatban.

Haller félóráig volt a kormányzónál, s amikor távozott onnan, rendkívül diplomatikusan úgy nyilatkozott, hogy *„A kormányzó úr öfömméltósága fölkinálta nekem a miniszterelnökséget és a kabinetalakítást. Én azonban már hetekkel ezelőtt, amikor nevem először kombinációba került, elhatároztam, hogy nem vállalkozom erre a föladatra, amit bizalmas embereim nagyon jól tudtak. A kormányzó fölhívását tehát nem is fogadtam el, mert meg akarom tartani akciószabadságomat. Magam helyett Simonyi-Semadam Sándort, a nemzetgyűlés alelnökét ajánlottam kormányelnöknek, akire nézve pártunk vezetőivel a legutóbbi napokban már meg egyeztünk.”*⁹¹

Haller úgy nyilatkozott, mint ahogyan ebben a helyzetben egy rutinos politikusnak nyilatkoznia kellett. Megemlítette a kormányzói felkérést – amely minden bizonnyal elhangzott –, s annak visszautasítását korábbi elhatározásával indokolta. Indoklása nyilvánvalóan nem fedte a valóságot, de a közvélemény számára szimpatikusnak tűnhetett. Haller nem azért utasította vissza a miniszterelnöki felkérést, mert ezt ő már hetekkel korábban elhatározta, s ezzel politikai akciószabadságát kívánta volna megőrizni, hanem azért, mert kormányalakításra a jelenlegi politikai helyzetben nem volt esélye. Ha annyira meg akarta volna őrizni akciószabadságát, akkor nem vállalt volna miniszteri szerepet sem a következő kormányban. Haller kudarcra azzal mayarázható, hogy személye nem tudott integráló lenni, s így nem volt alkalmas arra, hogy egy új pártot tudjon alakítani. A Kisgazdapárt egységének sikeres megteremtése pedig azt a tervét is keresztülhúzta, amely annak megosztására irányult.

Haller, miután tisztában volt azzal, hogy kormányalakítási elképzelései nem valósulhatnak meg, azonnal újabb politikai útkeresésbe kezdett, s igyekezett menteni a politikailag még menthető azzal, hogy maga helyett – a szűk pártvezetéssel és Huszár Károllyal történt egyeztetést követően – a kereszténypárti nemzetgyűlési alelnököt, Simonyi-Semadam Sándort ajánlotta. Ezt minden bizonnyal előzetesen informálisan közölték a Kisgazdapárt vezetőivel, akik

91 [Aláírás és szignó nélkül], A kormányváltozás eseményei. A mai kihallgatások a kormányzónál. Budapesti Hirlap, 1920. március 11. 2–3. old. [Aláírás és szignó nélkül], Simonyi-Semadam Sándor deznált miniszterelnök. Pesti Hirlap, 1920. március 11. 2. old.

Simonyi-Semadam jelölését elfogadták. Így amikor Haller távozása után a kormányzói audienciára a Kisgazdapárt képviselőjében megérkezett Rubinek Gyula, Simonyi-Semadam személye a két nagy párt számára a kompromisszumos megoldást jelentette. Ezért sem volt meglepő, hogy a kormányzói kihallgatásról távozó Rubinek úgy nyilatkozott, hogy *„A magam és pártom nevében közöltem a kormányzó úrral, hogy hozzájárulunk Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnökségéhez, a mely így befejezett dolognak is tekinthető. Csak koalíciós kormányról lehet szó, mert noha többségünk van, közülünk senki sem akar most miniszterelnökségre vállalkozni. A kisgazdapárt régi álláspontjához híven, a személyi kérdésben deferál a kormányzó kijelölésének, a belügyminiszterséghez azonban ragaszkodnunk kell, mert a múlt tapasztalatai erre kényszerítenek. Ezt a tárcát meg is fogjuk kapni. A személyi kérdésekben egyébként szabadkezet biztosítunk az új miniszterelnöknek.”*⁹²

Rubinek láthatóan nem hagyott kétséget afelől, hogy csak a miniszterelnök személyében történt meg a két párt között a megállapodás. Fontosnak tartotta leszögezni, hogy a Kisgazdapárt csak koalíciós kormányzásban vesz részt, s egyúttal, mivel átengedte a miniszterelnöki posztot, ragaszkodik a belügyi tárcához.

Miután a két párt sikeresen megegyezett a miniszterelnök személyében, Horthy Miklós kormányzó 1920. március 10-én este 18 órakor magához kérte Simonyi-Semadam Sándort, s a mintegy két és negyedórás kihallgatást követően a kormányzó őt kérte fel a kormányalakításra.⁹³

11. A deznált miniszterelnök

Simonyi-Semadam deználásával egyidőben a KNEP képviselőcsoportja, Haller István vezetésével pártértekezletet tartott. Haller itt számolt be párttársainak a május 10-i nap eseményeiről. Minden biztonnyal szolt a kisgazdák pártértekezletének döntéseiről, majd kormányzónál tett audienciáról, a felkínált miniszterelnöki és kabinetalakítási megbízás elhárításáról. Utóbbival kapcsolatban az elhárítás okaként ezúttal is politikai akciószabadságának és mozgásterének a megőrzését, valamint a miniszterelnöki posztból adódó lekötöttséget emelte ki.⁹⁴ De pontosan tudni lehetett, hogy valójában a Kisgazdapárt meg-

92 Uo.

93 [Aláírás és szignó nélkül], Simonyi-Semadam Sándor deználása. Budapesti Hirlap, 1920. március 11. 3. old.; [Aláírás és szignó nélkül], Simonyi-Semadam Sándor deznált miniszterelnök. Pesti Hirlap, 1920. március 11. 2. old.

94 Uo.

bontására irányuló akciók kudarca és annak sikeres politikai regenerációja állt a háttérben, amelyet Hallernek és a KNEP vezető politikusainak nem sikerült megakadályozni.

Haller ezt követően a pártvezetés miniszterelnök jelöltjét, Simonyi-Semadam Sándort úgy mutatta be, „*mint akiben a párt teljességgel megbízik és akiről tudják, hogy a becsületes keresztény politikának megvalósítása érdekében megfelelő erőt és bölcsességet fog tanúsítani*”.⁹⁵ Haller előterjesztésére a képviselők teljes bizalmukat nyilvánították ki Simonyi-Semadam felé.

Simonyi-Semadam miniszterelnöki megbízását a Kisgazdapártban is megelégedéssel fogadták, hiszen a designált miniszterelnök olyan agrárérzelmű embernek számított, aki már korábban is számos gesztust tett a párt irányába, s ezért joggal tartották a Kisgazdapárthoz közel álló politikusnak. Köztudott volt továbbá Simonyi-Semadamról, hogy kiváló kvalitásokkal rendelkező, széles látókörű,⁹⁶ ugyanakkor kompromisszumkereső, konciliáns [engedékeny, békülékeny] egyéniség, aki az ország súlyos bel- és külpolitikai helyzetében a legmegfelelőbb választásnak tűnt.

Ebből adódóan a Kisgazdapárt reményteli várakozással tekintett a Simonyi-Semadammal március 11-én megkezdődő kormányalakítási tárgyalások elé.⁹⁷ Rubinekék álláspontja ezzel kapcsolatban nem változott. A Kisgazdapárt továbbra is a koalíciós kormányzásban látta az együttműködés egyetlen lehetséges formáját, s miután a kompromisszum jegyében átengedte a miniszterelnöki posztot a keresztény egyesülésnek, a Kisgazdapárt súlyához igazodó számú miniszteri helyre aspirált, s kiemelten a belügyi és az igazságügyi tárcára tartott igényt.⁹⁸

De mit gondolt minderről a kijelölt miniszterelnök, s a mögé felsorokozott keresztény egyesülés? Erre még március 10-én este fény derült. Simonyi-Semadam a kormányzói meghallgatásról immár, mint designált miniszterelnök este kilenc óra előtt érkezett meg a keresztény egyesülés pártjának értekezletére. Simonyi-Semadam tájékoztatta a képviselőket a kormányzóval folytatott meg-

95 Uo.

96 Simonyi-Semadam Sándor rövid életrajzát, melyben hazai és külföldi tanulmányait, tanulmányútjait is felsorolták, a napilapok ismertették. Erre lásd [Aláírás és szignó nélkül], Az új miniszterelnök életrajza. Budapesti Hirlap, 1920. március 11. 3. old.

97 [Aláírás és szignó nélkül], A kisgazdapártból. Budapesti Hirlap, 1920. március 11. 3. old., [Aláírás és szignó nélkül], Simonyi-Semadam Sándor designált miniszterelnök. Pesti Hirlap, 1920. március 11. 2. old.

98 [Aláírás és szignó nélkül], Simonyi-Semadam Sándor designált miniszterelnök. Pesti Hirlap, 1920. március 11. 2. old.

beszélésről, s úgy fogalmazott, hogy „*a kormányzó őt a kabinet megalakításával az általa kifejtett alapon megbízta*”.⁹⁹ De mit is jelentett ez a Simonyi-Semadam által a kormányzó előtt kifejtett alap? Erről maga a kijelölt miniszterelnök nyilatkozott, s egy a kormányzás stabilitását biztosítani tudó egységes kormányzópárt megalakítása mellett tette le a voksát.¹⁰⁰ A KNEP jelenlévő képviselői Simonyi-Semadam javaslatát kitörő lelkesedéssel fogadták, s kijelentették, hogy a megalakítandó egységes kormánypárthoz teljes egyértelműséggel csatlakozni kívánnak. Mindez persze nem volt meglepő, hiszen az egységes kormánypárt gondolata a keresztény egyesülés rég óhajtott politikai törekvésével esett egybe.

Mindez pedig azt vetítette elő, hogy bár a két pártnak sikerült megállapodnia a miniszterelnök személyében, de hogy milyen kormány is alakuljon, arra vonatkozóan további nehéz egyeztető tárgyalásokra volt szükség. A Kisgazdapárt a nagykoalícióban, míg a kijelölt miniszterelnök, s a KNEP az egységes kormánypárt megalakításában látta a stabil kormányzás lehetőségét. Ezek mögött a törekvések mögött persze pártpolitikai érdekek húzódtak meg. Az egységes kormánypárt keresztény dominanciája a Kisgazdapárt olvadását vizionálta, amely egyértelműen a KNEP-nek kedvezett volna. Ennek veszélyét a kisgazda pártvezetők jól érzékelték, ezért ragaszkodtak az önálló párthoz és a nagykoalícióhoz.

Simonyi-Semadam Sándor dezinált miniszterelnöki kinevezése tehát egyelőre nem oldotta meg a hetek óta húzódozó politikai válságot. A kompromisszum megtalálásához számos további tárgyalásra volt szükség, így a kormány megalakulására még néhány napot várni kellett.

99 [Aláírás és szignó nélkül], A dezinált miniszterelnök a keresztény egyesülés pártjában. Budapesti Hírlap, 1920. március 11. 3. old.

100 Uo.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Nyomtatott források

Az 1920. évi február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés naplója. Budapest. 1920.

Az 1920. évi február hó 16-ára összehívott nemzetgyűlés irományai. I. kötet. Budapest. 1920.

Vidor Gyula szerk. (1921): Nemzetgyűlési almanach 1920–1922. Budapest.

Korabeli sajtó

Budapesti Hirlap

Nemzeti Ujság

Pesti Hirlap

Uj Barázda

Kézikönyvek

Anka László (2020): Huszár Károly. In: Gulyás László szerk. (2020): Kézikönyvek a Horthy-korszak tanulmányozásához I. k. 111 életrajz a külpolitika történetéhez (1919–1944). Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.

Bölony József – Hubai László (2004): Magyarország kormányai 1848–2004. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Gulyás László szerk. (2020): Kézikönyvek a Horthy-korszak tanulmányozásához I. k. 111 életrajz a külpolitika történetéhez (1919–1944). Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.

Hubai László (2001): Magyarország XX. századi választási atlasza 1920–2000. I. kötet. A választások története és politikai geográfiája. Napvilág Kiadó. Budapest.

Emlékiratok

Horthy Miklós (1990): Emlékirataim. Európa–História Kiadó, Budapest.

Feldolgozások

Gergely Jenő (1999): Titkos választás és ellenforradalom – 1920. In: Földes György–Hubai László szerk. (1999): Parlamenti választások Magyarországon 1920–1998. Napvilág Kiadó. Budapest.

Mészáros Károly (1986): A Simonyi-Semadam-kormány megalakulása. A Kisgazdapárt és a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja. Történelmi Szemle, 1986/1. szám. 58–79. old.

Mészáros Károly (1992): Horthy és Teleki 1919–1921. Kormánypolitika és Trianon. Nesztor Kiadó. Budapest.

- Nánay Mihály (2018):** Habsburg József főherceg. A katona és politikus:1914–1924. Unicus Műhely. Budapest.
- Romsics Ignác (2017):** A Horthy-korszak. Válogatott tanulmányok. Helikon Kiadó. Budapest.
- Romsics Ignác (1982):** Ellenforradalom és konszolidáció. A Horthy-rendszer első tíz éve. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Vargyai Gyula (1971):** Katonai közigazgatás és kormányzói jogkör (1919–1921) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.
- Püski Levente (2006):** Horthy-rendszer. Pannonica Kiadó. Budapest.
- Sipos József (2020):** A bethleni kétharmad. A Kiszgazdapárt kormányzópárttá bővítése és az 1922-es választások. Belvedere Meridionale. Szeged.
- Sipos József (2001):** Nagyatádi Szabó István és a második Bethlen-kormány megalakulása. Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv XV. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára. Nyíregyháza.